

GÖMÖRI GYÖRGY

SZILÁGYI-SYLVANUS: MAGYAR KLASSZIKA-FILOLÓGUS A XVII. SZÁZADI ANGLIÁBAN

A Restauráció utáni Anglia érdekes alakja Szilágyi György magyar klasszika-filológus, aki a szigetországban Georgius Sylvanus néven vált ismertté. Több évtizedet átfogó tevékenységét eddig kevés magyar irodalom-, illetve kultúrtörténész dolgozta föl – Weszprémi István 1774-ben közölt adatait¹ Bartal Antal jószerivel csak megismételte, majd utána Herepei, s legutóbb a *Magyar Könyvszemle* 1981/4. számában Jankovics József foglalkoztak érdemlegesen ezzel az idegenbe szakadt és ott jelentős fordítói, szerkesztői és kiadói tevékenységet folytató magyar peregrinussal. Jankovics újabb adalékok közlése mellett számos kérdést nyitva hagyott; a következőkben ezeket szeretnénk megválaszolni, s ugyanakkor kísérletet tenni Szilágyi-Sylvanus György teljes pályaképének felrajzolására – már amennyire ez a rendelkezésünkre álló anyag alapján lehetséges.

Az első, Szilágyi Györgyre vonatkozó adatot külföldi peregrinációjának feltehetően első állomásáról a heidelbergi anyakönyvben találni. Neve az 1666-os év teológiahallgatóinak névsorában jelenik meg, ezzel a kiegészítéssel: „pastoris, patria Hungarus, gratis”². Más szóval Szilágyi papi családból, s a királyi Magyarország területéről származott, és tandíjmentességben részesült. Bár neve nem szerepel a sárospataki diákok fennmaradt listáján, egy feljegyzése, amit Huldrich(us) zürichi lelkész kérésére készített, a sárospataki viszonyok kitűnő ismeretére vall. Ez néhány lapos feljegyzés (egy részére Jankovics is hivatkozik) abban a „Historica Hungarica et Transylvania . . .” című kéziratot kötetben maradt fenn, amelynek anyagát túlnyomórészt J. J. Hottinger protestáns lelkész, majd zürichi teológiaprofesszor gyűjtötte össze 1676–77-ben az itáliai gályarabságból szabadult magyar lelkészek írásaiból. De Hottinger gyűjtéletes kötetébe belekötötte Csernátóni Pál és Szilágyi György tíz évvel korábbi, 1666-os ténybeszámolóit is az erdélyi, illetve a magyarországi és erdélyi református egyházak állapotáról, amit Huldrichtól kért el, vagy örökölt. Szilágyinak itt két, más-más időben papírra vetett kézírata van, az első („Tabula in qua referentur praecipuae Hungaricarum, Transylvanicarum . . . nomine hoc ordine”) az 1666. július hetediké, míg a sorrendben második négy nappal korábbi, azaz július harmadiki zürichi keltezéssel van ellátva.³ Számunkra ez „Delineatio Brevis” című második feljegyzés az érdekesebb: öt részbe csoportosítja közlendőit, s különböző alcímek alatt beszámol, 1. a református vallást követő magyar bárókról és főurakról, 2. a fontosabb református vallású magyar nemesekről, 3. a magyar református egyház püspökeiről, 4. a

¹ Stephanus Weszprémi, *Succinctamedicorum Hungariae et Transylvaniae biographia*. Vol. I. Leipzig, 1774, 166.

² *Die Matrikel der Universität Heidelberg*, Vol. II. Heidelberg, 1886, 357.

³ A Hottinger-féle kötetet a londoni Sion College-ban őrzik Arc. L. 42/L. 17. A Szilágyi kéziratok közül az első a 360/r–362/r lapokon, a „Delineatio” pedig a 363–365/r lapokon található.

kiemelkedőbb református prédikátorokról (*concionatores*) és végül 5. a református vallású tanárokról. Ennek a jelentésnek feltűnő sajátossága, hogy milyen jól van szerzője tájékozva Sárospatakról. Nemcsak azt tudja, kiknek a fia, vagy testvére tanul Patakon (pl. Klobusicki Pál testvérei, vagy Ungvári István baranyai püspök két fia), hanem közelebbi információkkal tud szolgálni a pataki várban működő lelkészekről (Szepesi András és Szerencsi Péter), valamint az iskolában oktató tanárokról is. Buzinkai és Pósházi nevét persze az is ismerhette, aki sohasem járt Sárospatakon, de már Köpeczi Bálintról, akit csak 1665 februárjában neveztek ki pataki tanárrá, tudni, hogy az székely születésű, olyanra vall, aki mága is hallgatta az új tanár (Szilágyi által kiválónak ítélt) görög és héber előadásait.⁴ Mindezek alapján igen valószínű, hogy peregrinációja előtt, 1665-ben Szilágyi Sárospatakon tanult.

Zürichből Szilágyi hamarosan Bazelba távozott: 1666. július 12-én már ott van és ugyanez év szeptember 9-én teológiai tanulmányok folytatására ösztöndíjat kap az ottani egyetemen. Nem egészen két évvel később azonban, 1668. május 11-én kénytelen megszakítani tanulmányait és elhagyni az egyetemet; a bázeli matrikula szerint „verlasst das Alumnum propter grave delictum”.⁵ Nem tudjuk, milyen vétség miatt tanácsolták el Szilágyit, s azt sem, merre vitt innen az útja – feltehetőleg Hollandia felé, talán már azzal a szándékkal, hogy onnan áthajózik Angliába. Jóllehet hollandiai tartózkodásának nincs nyoma, megfordulhatott akár Utrechtben; akár Leidenben. Angliai látogatását különféle motívumok indokolhatták. Lehetséges, hogy Szilágyi érdeklődése már ekkor elfordult a teológiától az orvostudomány felé és orvosi előadásokat kívánt hallgatni Angliában; hogy hallotta egy-két magyar híret, akik tanítással foglalkoztak s csináltak „karriert” a korabeli angol királyságban,⁶ s hozzájuk hasonló lehetőségeket keresett; s végül az is lehet, hogy egyszerű peregrinus-kíváncsiság hajtotta, végtére is pataki tanárai közül Pósházi és Köpeczi Bálint is megfordultak Angliában.⁷ Az sem lehetetlen, hogy amikor Szilágyi György 1666-ban Bazelbe érkezett, s megismerkedett az ott időző Bethlen Pállal és eforusával Csermátoni Pállal, akik már mindketten megjárták Angliát,⁸ tőlük hallott történeteket, amelyek felkeltették érdeklődését a szigetország iránt.

Szilágyi Angliába érkezésének időpontját a kutatók eddig az ezerhatszázhetvenes évek elejére tették.⁹ Nemrégiben azonban a cambridge-i King's College egyik számadáskönyvében olyan adatra bukkantam, amelyből kitetszik, hogy Szilágyi már 1668 nyarán Cambridge-ben volt, s hogy az egyetem rektorához (Vice Chancellor) szóló ajánlólevelei alapján a King's College elnöksége bizonyos összegű segély kiutalását határozta el számára.¹⁰ (Ez nem jelentette okvetlenül azt, hogy a magyar peregrinus ebben a kollégiumban kapott szállást.) Az is valószínűnek látszik, hogy ezek után Szilágyi még egy-két trimesztet Cambridge-ben töltött, hiszen *Scholia in Duas Isocratis Orationes* című művének (1684) előszavában arra hivatkozik, hogy Dr. Thomas Watson cambridgei tudós már tizenöt évvel korábban segítette és bátorította őt klasszika-filológus tevékenységében,¹¹ aminek alapján Watsonnal való ismeretségét 1669-re keltezhetjük.

⁴ Köpeczi sárospataki kinevezésének dátumát közli Herepei János, *Adattár XVII. szellemi mozgalmaink történetéhez, III.* Budapest–Szeged, 1971, 328.

⁵ *Die Matrikel der Universität Basel*, Bd. IV. Basel, 1975, 2.

⁶ Elsősorban Jászberényi P. Pálról, a *Fax nova linguae latinae szerzőjéről* van szó, de mások, így Száki Ferenc, Körmendi Péter és Ádám (Rázmán) Péter is foglalkoztak Angliában tanítással.

⁷ Herepei, *i. m.*, 327.

⁸ *u. o.* 402.

⁹ Magyar Könyvszemle, 1981/4, 323.

¹⁰ *Mundum Books*, Vol. 33 (1665–1669) Term. Bapt. 1668 „Foeda et regarda”.

¹¹ „cum quindecim jam abhinc annis in Celeberrima Universitate vestra cum plurimis Viris doctis ac imprimis tecum versarer . . .” Epistola Dedicatoria, *Scholia*. . . London, 1684.

A következő nyom Szilágyiról Oxfordba vezet. Ittlétét részben kinyomtatott, részben kéziratban maradt latin versei bizonyítják. Ezek közül az első, *Acrostichon Hoc Laudi et Honori Universitatis Oxoniensis*. . . szokványos egyetem-dicsőítés, ezt egyedülálló lapon, mintegy belső oxfordi használatra nyomtatták ki. Ehhez a negyvennyolc soros eulógiához kapcsolódik a Szilágyi-írta *fly-sheet* többi része, ami az *Alia Carmina in eiusdem Academiae laudem* címet viseli, s ezzel a refrénnel tömjénezi körül az oxfordi akadémiát: „Noscere si cupias totius stemmata Mundi / Oxonium venias, haecque videre potes”.¹² A verslap dátuma 1671. június 5-e és angolul már ismertette Falconer Madan *Oxford Books* című annotált bibliográfiájában, megjegyezvén, hogy „latinsága nem jobb, mint a hivatalos oxfordi versek átlagáé” és hogy a szerzőről nem tudni semmi bizonyosat, talán egy utazgató magyar volt az illető”.¹³ Madan szemelláthatólag nem ismerte Szilágyi másik oxfordi művét, a kéziratban fennmaradt Barlow-akrosztichont, illetve nem azonosította Szilágyit a később klasszikusokat szerkesztő és kiadó Sylvanusszal. Az egyetem-dicsőítés alcíméből úgy tűnik, Szilágyi György hosszabb időt töltött Oxfordban, hiszen az egyetemet „Peregrinorum gratia Studiorum has in oras divertentium benignissimae Altricis”-nak nevezi, a vándordiakok „szíves mostohája”-ként aposztrofálja. 1671 nyarán mindenképpen itt volt – a Thomas Barlowról szerzett akrosztichon az 1671. július 14-i keltezését viseli. Felépítésében ez a költemény az egyetem-dicsőítésnek pontos mása: előbb tizenegy sor kezdőbetűiből a szerző összerakja „THOMA BARLOW” nevét, hogy aztán egy erősen megrongálódott lapra írt további húszsoros szövegben tovább zengje az oxfordi tudós és majdani anglikán püspök dicséretét.¹⁴

Thomas Barlowhoz (1607–1691) nem tudni Szilágyi hogyan talált kapcsolatot. Ez az oxfordi tudós politikailag ugyan királypárti volt, de teológiai nézeteiben közel állt a kálvinizmushoz, s annak a John Owennek volt a tanítványa, akinek magyarországi népszerűségéről számos hazai könyvtárban őrzött könyv tanúskodik.¹⁵ 1642 és 1660 között Barlow a Bodleian könyvtár igazgatója volt, s már itt találkozhatott magyar peregrinusokkal; 1660-ban aztán kinevezték professzornak az egyik oxfordi teológiai tanszékre (Lady Margaret Chair). Ettől kezdve gyakran van nyoma anyagi támogatásnak, amit Barlow vékonypénzű külföldi vándoroknak nyújt: támogatta a sziléziai Konrad Glesinskit, az erdélyi Adami Jánost (Basire hajdani diákját) és a magyar Mezőlaki Jánost is.¹⁶ Nem lehetetlen, hogy Szilágyi verskészességét éppen az ő biztatása váltotta latin versekre, hogy magyar pártfogoltja azért írta meg korábban az oxfordi egyetemhez intézett költeményét, mert Barlowtól hallott Adami János 1671 elején ugyancsak Oxfordban szerzett és kinyomtatott búcsúverséről az egyetem doktoraihoz,¹⁷ s meg akarta mutatni, hogy ilyen stílusgyakorlatra ő is képes.

Magára az oxfordi egyetemre Szilágyi sohasem iratkozott be, de lehetséges, hogy látogatott előadásokat; mindezt nehéz eldönteni, mert 1671-től 1675 végéig „nyoma vész”. Talán erre az időre esik a Weszprémi által közölt middlesex-i középiskolai tanárkodása („in Comitatu Middlesexiae prope Londinum, in scholis trivialibus publice

¹² Bodleian Library, Wood 276 A (521).

¹³ Falconer Madan, *Oxford Books*, Vol. 3., Oxford, Clarendon Press, 1931, 252.

¹⁴ A kézirat a Bodleian könyvtárban van, jelzete MS Barlow 6489**** fol. 105.

¹⁵ Debrecenben öt könyve van a Református Kollégium nagykönyvtárában, de az OSZK és az Akadémiai Könyvtár is őrzi műveit.

¹⁶ Glesinski Barlowtól kapott ajánlólevelére hivatkozik a *Mundum Books*, Vol. 33, Term. Bapt. 1668; Adamival való kapcsolatához lásd *Korunk*, 1977. 8. 650; beírása Mezőlaki albumába: OSZK, Duod. Lat. 108.

¹⁷ Adami („Ádám”) János búcsúversét lásd: *Korunk*, 1978. 10. 874.

docuit”)¹⁸ Mindenesetre 1675-ben Londonban van és ott rendezti sajtó alá első klasszika-filológiai vállalkozását, Isocrates két beszédének jegyzetekkel ellátott latin fordítását. Itt, az *Isocratis Orationes Duae: 1. Ad Demonicum 2. Ad Nicoclem* első kiadásában használja Szilágyi első ízben a „Sylvanus” nevet. A könyv 1676 elején jelent meg Londonban, a szerző saját költségén. „Sylvanus” magát „Pannonius S. T. & M. S.”-nek nevezi, vagyis a teológia és az orvostudomány *hallgatójának*. Ezt azért szükséges kiemelnünk, mert a későbbi kiadásokban már orvos, azaz „medicus” szerepel, s erős a gyanúnk, hogy jogtalanul használja az orvosi címet. Nincs rá bizonyíték, hogy 1676 és 1677 között Szilágyit Angliában orvossá avatták volna; sohasem kért működési gyakorlatot a londoni College of Physicianstól sem. Ha mentegetni akarnánk Szilágyit, hozzátehetnénk a fentiekhez, hogy a „medicus” nem azonos a „Doctor Medicinae”-val, tehát olyan személynek, aki orvosi tanulmányokat folytatott, de azokat nem fejezte be, formailag talán nem vethették szemére a „medicus” cím használatát. Mindenesetre 1676-tól a hajdani teológus és orvostanhallgató (?) megtalálja igazi működési területét: a görög és latin klasszikusok szerkesztését, fordításait és olcsó formában való kiadását. Ezt a tevékenységét negyedszázadon át folytatja, s még jóval halála után is újra előveszik és kiadogatják egyes műveit.

Szilágyi-Sylvanus első művét „Jacob Langham Baronet”-nek ajánlja, s az előszóban nem csupán Langham olvasottságát és gazdagságát, hanem annak „cicerói ékesszólását” is dicséri. Alighanem némi joggal, mert Langham gazdag földbirtokos családból származó ügyvéd volt, a Lincoln’s Inn-ben szerzett képesítést, 1661–62-ben parlamenti képviselő is volt – Sir James Langham of Cottesbrooke-ról van szó, mert Szilágyi latinra fordította angol mecénása keresztnevét. Mint az az *Isocratis Orationes Duae* első kiadásának előszavából kitűnik, Langham volt Szilágyi első olyan angol ismerőse, aki szívesen fogadta az üres tarisznyával érkező, de jóképességű ex-teológust. Elképzelhető, hogy az általa szerzett ajánlólevelekkel mehetett később Cambridge-be Szilágyi, s fordulhatott támogatásért a rektorhoz. Langham egyébként valóban művelt és széleskörű tájékozódású ember volt – 1677-ben a Royal Society is tagjává választotta. Rajta keresztül ismerkedett meg Szilágyi az ugyancsak jogi végzettségű és politikai pályán működő John Hampdennel, akinek Langham mellett 1678-ban Theocritus válogatott eklogáinak fordítását ajánlotta. Szilágyi mindkét jogász-politikus pártfogója nonkonformista hírből állott, más szóval a hivatalos anglikán egyházból a Restauráció után kirekesztett presbiteriánus-kongregalista gyülekezetek támogatói voltak.¹⁹ Ha Szilágyi Angliába érkezésekor „bujdosásának” egyik okát a magyarországi protestánsüldözésben jelölte meg, könnyen lehet, hogy ezzel nyerte el Langhamék aktív rokonszenvét.

Az *Isocratis Orationes Duae* sikere alighanem felülmúlta Szilágyi minden várakozását. A második kiadás előszavában arra hivatkozik, hogy műve tizennégy hónap alatt teljesen elfogyott, s ha igaz, hogy ebből Szilágyi 1500 példányt nyomtatott a nyomdással (ahogy ezt a fenti előszóban állítja), sikere valóban rendkívülinek mondható. Ezt a második kiadást már Oxfordban, az egyetem nyomdászával Henry Hall-lal nyomatta Szilágyi, s adta ki 1677-ben, az oxfordi egyetem rektorának és több ottani tudósak ajánlva, s négy-négy oxfordi és cambridge-i tudós szakvéleményével megtámogatva. Az oxfordi szakvéleményezők közül talán William Levinznek a St. John’s College igazgatójának a neve csengett legjobban, míg a cambridge-i szaktekintélyek között a már említett Thomas Watsonon kívül megtaláljuk Ralp Cudworthnek, a héber nyelv professzorának és Henry

¹⁸ Weszprémi, *l.m.*, Vol. 1. 166.

¹⁹ Douglas R. Lacey, *Dissent and Parliamentary Politics in England, 1661–1689*. Rutgers University Press, New Brunswick, 1979, 401, 417.

Jenkesnek, a Gresham College elokvencia professzorának és a Gonville and Caius College tagjának a nevét is. Ez (az RMK-ban nem szereplő) oxfordi kiadás is jól fogyhatott az angol tanulóifjúság körében, hiszen 1680-ra már elkészül a harmadik kiadás, amit egy londoni könyvkereskedő, Richard Baker költségén adtak ki, s a Szent Pál temetőben, a „Három Galamb” cégérű üzletben árusítottak. 1684-től ugyanez a mű bővített formában *Scholia in duas Isocratis orationes* címmel, „szabályos” tankönyvként jelenik meg, s 1741-ig összesen nyolc kiadást ért meg. Az összes Sylvanus-féle Isocrates kiadás közül a Régi Magyar Könyvtár csak hármát tart számon, s a harmadikat, amelyek már a XVIII. század folyamán jelent meg, tévesen a XVII. század végére dátumozza.²⁰

Az Isocrates-kiadvány sikere után Szilágyi hamarosan új művel jelentkezett – a már korábban említett Theocritus-eklogákat fordította latinra és adta ki a görög szöveggel és magyarázatokkal együtt Londonban, 1678-ban. Ebből az elég ritka kiadványból két példányt is őriznek a cambridge-i St. John's College könyvtárban, mindkettő a szerző dedikációjával: az egyiket Peter Cunningnak, a kollégium 1670 előtti igazgatójának, 1675 után Ely püspökének, a másikat pedig Francis Ropernek, a St. John's College Fellowjának ajánlja, keltezés nélkül, de sejthetően röviddel a könyv megjelenése után. Újabb bizonyíték ez Szilágyi cambridge-i kapcsolataira, amelyeket még jóval ottani tanulmányai után is gondosan ápol. A Theocritus-eklogák második, javított kiadásáról (London, 1683) eddig is tudott az RMK; ez a John Cottonnak ajánlott kiadás, amelynek terjedelme 95 lapról 117 lapra emelkedett, a British Library és az oxfordi Bodleian könyvtáron kívül még néhány angol és amerikai könyvtárban is megvan.²¹

1684 különösen termékeny év volt Szilágyi-Sylvanus életében. Ebben az esztendőben Richard Chiswell és a nyomdász John Heptinstall nem kevesebb, mint öt címet jegyzett be tőle a *Stationers' Register*-be, amelyek közül négy még meg is jelent az év folyamán. Egyikük, a *Scholia in Isocratis orationes* voltaképpen Szilágyi korábbi Isocrates-művének bővített negyedik kiadása (ezt világosan jelzi a címlapon: „editio quarta et emendata”), s ugyanazon év szeptember elsején megjelenik az ötödik kiadás is.²² A vele egyszerre bejegyzett Lukiánosz-dialogusok fordítása (*Luciani Samosatisis . . . Dialogi Selecti*) is két kiadást ért meg ugyanabban az évben; az elsőből feltehetőleg túl kevés példány készült és nagy volt iránta a kereslet.²³ A szerző mindkét Lukiánosz fordítását John Hartcliffnek (1681 és 1686 között) a Merchant Taylors School igazgatójának ajánlotta, akiből később a cambridgei King's College Fellowja és windsori kanonok lett,²⁴ s akit Szilágyi talán még korábbról Cambridge-ből ismert. Ugyancsak 1684. július 12-én került bele a *Stationers' Register*-be Szilágyi-Sylvanusnak egy Plutarchos-műből készített, kijegyzetelt latin fordítása, a *Scholia in librum Plutarchi περι παιδων ἀγωγῆς seu De Liberorum educatione*. Mivel Szabó Károly e művet csak Bartal adatára hivatkozva veszi

²⁰ RMK III: 4240. Mindezeket a kiadásokat lásd a tanulmányhoz csatolt bibliográfiában.

²¹ Teljes címe: *Theocriti Syracusii, Poetae Celeberrimi Selecta ac Praecipua Quaedam EIDYLLIA*. Graeca et Latina. A második kiadás az RMK III. 3252 alatt szerepel. A *Grosses vollständiges Universal-Lexikon* (ed. J. H. Zedler) Vol. XLI. Leipzig–Halle, 1744, 607 egy 1684-es Theocritus kiadást is említ, de ez alighanem téves információ alapszik.

²² A negyedik kiadás egyetlen ismert példánya Münchenben van, lásd: RMK III. 3306. Az ötödiket Henry Hills jr. nyomta és a címlap szerint 1684. szeptember 1-én látott napvilágot. Itt jegyezzük meg, hogy D. Wing *Short-title Catalogue of Books . . . 1641–1700*, P–Z, New York, 1951. tévesen a Peabody Institute, Baltimore példányát mint negyedik kiadást tünteti fel, jöllehet az ötödik kiadásról van szó.

²³ Említi Jankovics József, *MKszle*, 1981. 4. 324. Az első kiadás egyetlen számontartott példányát a texasi egyetem (Austin) könyvtárban őrzik.

föl az RMK-ba, s mivel az igen ritka, itt közöljük teljes címleírását. A cím után a következő szöveg áll:

„Quibus in novâ methodo, quoad verbum & sensum Latinè redditur: Graecismis ac in primis Atticismis, qui hic frequenter occurrunt, locupletatur: Sententiis, è quibus vitae prudenter instituendae rationem, ac modum acquiras, augetur: Phrasibus loquendique formulis acquirendae copiae, ac clavus intelligendi Textus causâ ornatur: Notis denique passim illustratur, ac ab omni obscuritate, ac difficultate vindicatur.

Studio et Operâ Georg. Sylvani Pan. Med. – Londini, Typis Johannis Heptinstall, Impensis Authoris. 1684.”

Ezt a 168 lapos művét Szilágyi szokásától eltérően nem ismert személyiségnek, hanem a brit földön a görög nyelvel komolyan foglalkozó tudósoknak ajánlja és nyilvánvalóan a tanulóifjúságnak szánja: „Scholia haec in commentarium Plutarchi de educandis Liberis Scriptum, nunc primum à se, juventutis Linguae Graecae studiosae commodo edita L. M. & Dicat, Dedicat, Consecratque Georgius Sylvanus Pannonius Medic.” Maga a kiadvány igen ritka, Angliába mindössze a Sion College könyvtárban van belőle példány.²⁵

Már Jankovics József felhívta a figyelmet az ugyancsak 1684-es Aesopus kiadványra, aminek ez volt az egyetlen kiadása, de címleírást csak a *Stationers' Register* hibás bejegyzése alapján tudott adni.²⁶ Minthogy a New York-i Columbia egyetem könyvtárából sikerült megszerezniünk a címlap xerox-másolatát, annak alapján itt közöljük a pontos szöveget:

„PRAECIPUAE ac Omnium Elegantissimae Sexaginta AESOPI FABULAE,
Novâ per Metaphrasin & Periphrasin Interpretatione Latinâ donatae: Phrasibus: Graecismis & Sententiis è Textu excerptis locupletatae: Notis passim illustratae, ac ab omni difficultate & obscuritate vindicate.

In usum Studiosae Juventutis.

Studio & Opera Georg. Sylvani Pan. Med.

LONDINI, Typis Johannis Heptinstall, Impensis Authoris. 1684. Octobr. 16.”

Szerzője még 1684 folyamán jegyeztette be, de csak a következő évben látott napvilágot Isocrates leveleinek az a kötete (*Isocratis Epistolae Quae Extant*), amelynek Jankovics közvetítésemmel részletes címleírását adta már többször említett cikkében. Ezt a művét Szilágyi-Sylvanus egy bizonyos „nemes Simon Musgrave” nevű patrónusának ajánlja, aki „szerencsésen visszaérkezett Jamaicából”. Jamaicával kapcsolatos iratokban olvashatunk ezidőtájt egy Simon Musgrave nevű kapitányról, valamint egy ügyvédről, aki ugyanezt a nevet viselte, s aki 1686-ban Jamaica főügyésze lett.²⁷ Valószínűleg ennek az utóbbi Musgrave-nek a házában lakott Szilágyi 1684 táján. Egy évvel később, amikor Kaposi Sámuel Angliába látogatott, a magyar születésű klasszika-filológust már új lakhelyén kereshette fel, a Strand közelében lévő St. Martin's Lane-en, a „Két Zöld Labdához” címzett (*ye Two Green Balls*) házban, vagy fogadóban.²⁸

Az Isocrates levelek után Szilágyi az Iliász első énekét fordította le latinra és adta ki a megszokott módon korábbi könyveinek megbízható nyomdászánál, John Heptinstallnál. Ennek a műnek már 1686-ban lett második és 1687-ben harmadik kiadása Samuel

²⁴ *Dictionary of National Biography*, Vol. IX. London, 1908. 64.

²⁵ Másik számontartott példánya Varsó város nyilvános könyvtárban (Warszawa, Biblioteka Publiczna).

²⁶ *Magyar Könyvszemle*, 1981. 4, 324.

²⁷ *Calendar of State Papers, America and West Indies, 1685–88*, London, 1899, 274.

²⁸ Kaposi Sámuel *Omnáriuma* (1695), fol. 152. Mikrofilm másolata a szegedi egyetemi könyvtárban. Felhasználásáért itt mondok köszönetet Keserű Bálint professzornak.

Smith és Thomas Bennet londoni könyvkereskedők jóvoltából. Smith a Royal Societynek dolgozott és elismert könyvárus-kiadónak számított; Bennet viszont minden valószínűség szerint ezzel a könyvvel kezdte kiadói pályáját.²⁹ Ezt azért kell megemlíteni, mert a Bennet-féle kiadás a megtévesztő „editio secunda” alcímmel van ellátva, márpedig Bennetnek tudnia kellett a Smith-féle kiadásról, hiszen ugyanazon a könyvlistán hirdették, vagy hirdetett egy évvel később, mint Samuel Smith.³⁰ Amennyiben tehát Bennet nem tudott a Szilágyi-féle első kiadásról, nem egyezett meg a szerzővel, s így kalózként bocsátotta útjára a szép betűkkel kinyomtatott *Homeri Iliados Liber Primus*-t. (Az Isocrates beszédek mellett egyébként ezzel a művével érte el Szilágyi a legnagyobb sikert: a XVIII. században még kétszer kiadták.)

Szokatlanul hosszú kiadói szünet után 1693 márciusában jelent meg hosszú latin alcímmel Szilágyi kis Seneca-válogatása (*L. Annaei Senecae Philosophi Sententiae morales praecipuae* . . .),³¹ amit a szerző annak az Elias Micketwaite-nek ajánlott, akinek bőkezűsége fedezte a művecske kinyomtatását. Ez a Micketwaite alighanem az a Cambridge-ben végzett teológus volt, aki később Oxfordban is időzött, s 1674-től yorki főesperes, majd 1681-től haláláig (1721) yorki kanonok volt.³² Ezt a feltevést látszik megerősíteni Szilágyi ajánlásának egyik kitétele, a „pietate in Deum eximio”. A Seneca-antológia sikerét újabb, 1696-os kiadása mutatja (ezúttal A. és J. Churchill, L. Meredith és T. Newborough könyvárusok költségén), amelyet 1702-ben egy harmadik, de magát másodiknak nevező kiadás követett – ez utóbbit Philip Monckton könyvárusnál lehetett megszerezni a Szent Pál Temetőben, ahol a korabeli London könyvforgalmának nagyrésze lebonyolódott.³³ Az angol könyvpiacn aratott sikerei ellenére Szilágyi nem „idegenedett el” a magyaroktól; a kis londoni magyar kolónia számottevőbb tagjait, Mezőlakit, Tolnai Mihályt, ifj. Frank Ádámot és Bogdány Jakabot minden bizonnyal ismerte, s nem zárkózott el a hazai látogatókkal való kapcsolatok elől, amint ezt Bethlen Mihály naplója is mutatja.³⁴ 1697. július 29-én a Londonban időző Teleki Pál albumába ír be egy Seneca-idézetet, s hosszú, meleg latin ajánlást; igaz, ekkor már úgy írja alá a nevét, ahogy az könyveinek címlapján látható: „Georgius Sylvanus Pannonius Medicus”.³⁵ Halálának pontos időpontjáról nincsen adatunk, de az minden valószínűség szerint 1702 és 1710 közé tehető. Seneca-antológiája utolsó kiadásakor még élnie kellett, viszont ezután hirtelen elapadnak kiadványai, hogy aztán 1722-ben egy londoni könyvkereskedő-csoport kiadja az Iliász első könyvének Sylvanus-feldolgozását, majd egy másik csoport 1723-ban az Isocrates beszédek hatodik kiadását. A kor kiadói gyakorlatától eltérően mindkét mű címlapjáról hiányzik az évszám, sőt a Homérosz-kiadványon még a nyomdász neve sincs rajta – ezeket csak nemrég sikerült megállapítanom, részben közvetlen, részben közvetett adatok alapján.³⁶

²⁹ Henry R. Plomer, *A Dictionary of Printers and Bookseller . . . from 1668 to 1725*, Oxford, 1922, 29.

³⁰ *The Term Catalogues*, II. London, 1905, 169 és 194.

³¹ Teljesebb leírását lásd Jankovics, id. cikk, 325.

³² *Alumni Cantabrigienses*, Pt. I. Vol. III. Cambridge, 1924, 183.

³³ Ebből a kiadásból nem maradt fenn példány, de hirdette a *The Term Catalogues, 1697–1709*, III. London, 1806, 314 (Trinity Term, 1702), valamint a *Bibliotheca Annua: or the Annual Catalogues for the Year 1701*, No.3 (1702), 79.

³⁴ *Bethlen Mihály útinaplója (1691–1695)*. Sajtó alá rendezte és az utószót írta Jankovics József, Magyar Helikon, 1981, a 90, 95 és 101 lapokon.

³⁵ Teleki Pál album amicorum, OSZK Kézirattár, Duod. Lat. 168, f. 222r. Ezért az információért köszönet illeti Szabó András kéziratári kutatót.

³⁶ John Nichols, *Literary Anecdotes of the 18th century*, London, 1812 (utánnomása New York, 1966), I. 240–241 és *Grosses vollständiges Universal Lexikon*, Leipzig–Halle, 1744, Vol. XLI. 607.

Mi lehetett az oka ennek a titkolózásnak? Alighanem Anna királynő ún. *Copyright Act*-ja, vagyis szerzői érdekvédelmi törvénye, amelynek értelmében 1710-től minden szerzőnek 21 évig joga volt a műveinek kiadásából folyó jövedelem egy részéhez. Robert Knaplock és a többi könyvkiadó, akik az 1722–23-as Sylvanus-kiadásokat pénzelték, nem lehettek biztosak abban, hogy a szerző vagy közelebbi hozzátartozója él-e még, s nem akarták vállalni a szerző tudta nélküli kiadással járó pereskedést. Ezt a feltevést látszik megerősíteni az a tény, hogy 1731-ben (amikor már a törvény érvénye lejárt), az Isocrates-beszédek újabb kiadása évszámmal és a nyomdász feltüntetésével jelent meg. Ezt még egy változatlan utánnomás (1741), valamint a Homérosz-kiadvány 1749-es „javított” londoni kiadása követte – egészen a legutóbbi időkig úgy látszott, ez volt az utolsó kiadvány, amelyen Szilágyi-Sylvanus neve szerepelt.³⁷ Nem kétséges, hogy kiadványaival Szilágyi György tényleges szükségletet elégített ki és hiány töltött be. A XVII. század utolsó negyedében kezdte meg működését az oxfordi egyetem kiadója, a többi közt a klasszikusok igényes kiadásaival, illetve azok fordításaival megalapozva hírnevét. Ezek a kiadványok azonban elég drágák voltak; Szilágyi érdeme, hogy viszonylag olcsón és zsebkönyv formátumban tudott klasszikusokat adni az angol tanulóifjúság kezébe. Alapos görög- és latintudásán kívül szívósságának, szorgalmának és nem utolsósorban jó összekötetéseknek köszönhetően sikerét, s lehetett a klasszikus szerzők eredményes népszerűsítőjévé a XVII. és XVIII. század Angliájában.

Az elmúlt évben aztán e sorok írója még későbbi Szilágyi-utánnomásokra bukkant: az Isocrates-levelek egy 1764-es és 1813-as kiadására, valamint az Isocrates-beszédek ugyancsak 1764-es és 1811-es londoni utánnomásaira.³⁸ Így hát jószerivel Szilágyi György volt az egyetlen magyar szerző, akinek műveit közel másfél évszázadon át forgatta Angliában a tanulóifjúság.

Szilágyi György kiadványainak bibliográfiája

1. *Acrostichon Hoc Laudis et Honori Universitatis Oxoniensis Academiarum in Orbe florentium Matris, Angliae Nitoris, Mundi Luminis, Musarum Latiarum, Graecorum et Hebraeorum perpetuae Sedis, Peregrinorum gratia Studiorum has in oras divertentium benignissimae Altricis, & c. Sincere canebam animo Georgius Szilágyi Ungarus, die Juni 1671.*
2. *Praecipuae ac Omnium Elegantissimae Sexaginta Aesopi Fabulae.* 12°, Londini, Typis Johannis Heptinstall, Impensis Authoris. 1684. Octobr. 16.
3. *Homeri Iliados liber primus.* 8°, Londini, Typis Johannis Heptinstall, impensis authoris, 1685.
 - Editio secunda, 8°, Londini, Typis J. H. [Johannis Heptinstall], impensis Samuelis Smith, 1686. (Egyetlen példány a Yale egyetem könyvtárában.)
 - Editio „secunda”, 8°, Londini, Impensis Tho. Bennet, 1687.
 - [Editio quarta], 12° Londini, (évszám és nyomdász feltüntetése nélkül de 1722), Impensis J. Knapton, R. Knaplock, J. Sprint, D. Midwinter, Gui. & J. Innys, R. Robinson, J. Osborn & Gul. Taylor.
 - Editio nova emandatiore, 8°, Londini, Impensis W. Innys, R. Ware, J. & P. Knapton, S. Birt, D. Brown, T. Longman, R. Hett, C. Hitch, E. Wicksteed, J. Hodges, S. Austen, J. Davidson. J. & J. Rivington, J. Ward, & W. Johnston. 1749.

³⁷Példányai a John Rylands Library (Manchester) és a Harvard egyetem könyvtárában.

³⁸Az 1764-es kiadványokból csupán egy-egy példány maradt fenn egy kis New York-i protestáns könyvtárban, míg a 19. századi utánnomások egyetlen ismert példányát a Cambridge-i Pembroke College könyvtára őrzi.

4. *Isocratis epistolae quae extant novem cum Scholis*, 12°, Londini, Typis J. Heptinstall, Impensis Authoris, 1685. (Egyetlen ismert példánya a Trinity College, Cambridge könyvtárában.)
 -----Editio nova, 12°, Londini, Prostant apud sodales L. Hawes, etc. 1764.
 -----Editio nova, Londini, 1813. (Egyetlen példánya a Pembroke College, Cambridge könyvtárában.)
5. *Isocratis Orationes Duae: 1. Ad Demonicum 2. Ad Nicoclem*, 4°, Londini, Sumptibus Authoris, Prostant venales apud Johannem Baker. . . Et apud Richardum Jones . . . 1676. (Előszó James Langhamhoz.)
 -----Editio secunda aucta et emendata, 4°, Oxonii, Excudit H. H. (Henry Hall) Academiae Typographus, Sumptibus Authoris, 1677. (Ajánlás-előszó Henry Clerkhez, az egyetem rektorához, valamint Thomas James, William Levinz, John Wallis és Narcissus Marsh oxfordi tanárokhoz.)
 -----Editio tertia aucta et emendata, 8°, Londini, Sumptibus Johannis Baker . . . 1680. (Előszó James Langhamhoz.)
 -----*Scholia in Duas Isocratis Orationes ad Demonicum et Nicoclem*, 12°, Londini, Typis Johannis Heptinstall, Impensis Authoris, 1684. A címváltoztatás ellenére ez „Editio quarta et emendata”. (Egyetlen ismert példánya a Bayerische Bibliothek birtokában: RMK III: 3306). Ajánlás-előszó Thomas Watsonhoz, és az olvasóhoz „Benevole ac amice lector!”
 -----Editio quinta et emendata 12°, Londini, Typis Henrici Hills Junioris, impensis authoris, 1684. Prima die Septembris. Ajánlás: az olvasóhoz, és Watsonhoz.
 -----Editio sexta, 12°, Londini, Typis S. Palmer, Impensis J. Knapton, J. Walthoe, D. Midwinter, R. Robinson, B. Cowse, B. Motte, & A. Ward. (Évszám nélkül, de 1723.)
 -----Editio septa, 12°, Londini, Typis T. Wood, Impensis J. Walthoe, J. & J. Knapton, D. Midwinter, & A. Ward, A. Bettesworth, J. Osborn & T. Longman, R. Robinson, & B. Motte, 1731. (Egyetlen ismert példánya a cambridge-i egyetemi könyvtárban.)
 -----Edition octa(va), 12°, Londini, Typis T. Wood, Impensis J. Walthoe, D. Midwinter, J. & P. Knapton, T. Longman, C. Hitch, & C. Bathurst, 1741.
 -----Editio nova, 12°, Prostant apud sodales L. Hawes etc., Londini, 1764.
 -----Editio nova, 18°, Londini, 1811.
6. *Luciani Samosatensis, viris Ingenio ac Eloquentia Attica praeclari Dialogi Selecti*, 12°, Londini, Typis Henrici Hillii (sic!) junioris, impensis authoris, 1684. (Az *STC 1641–1700, E-0 kötet* második kiadása alapján (1982) egyetlen példánya a texasi egyetem könyvtárában, Austinban.)
 -----Edition secunda aucta et emendata, 12°, Londini, Typis J. Heptinstall, Impensis Authoris, 1684. Jun. 27.
 -----Editio nove (?), 18°, Londini, XVIII. század. (Hivatkozik rá R. Watts a *Bibl. Britt.* I. kötetében.)
7. *Scholia in Librum Plutarchi περί παιδων ἀγωγῆς Seu De Liberatorum educatione*, 12°, Londini, Typis Johannis Heptinstall, Impensis Authoris, 1684. (Példányai a londoni Sion College könyvtárában, valamint a varsói városi közkönyvtárban.)
8. *L. Annaei Senecae Philosophi Sententiae morales praecipuae*, 12°, Londini, Typis Johannis Heptinstall, Sumptibus Authoris, 1693.
 -----Editio secunda, 12°, Londini, Prostant apud A. & J. Churchill . . . L. Meredith . . . & T. Newborough, 1696.
 -----Editio „secunda”, 12°, Sold by Philip Monckton at the Star in St. Pauls Church Yard. (nincs fennmaradt példánya; hirdeti *The Term Catalogue* az 1702-es Trinity Term-re: *The Term Catalogues 1697–1709*, III. 314.)
9. *Theocriti Syracusi, Poetae Celeberrimi Selecta ac Praecipua Quaedam Eidyllia*. Graeca et Latina, 12°, Londini, Typis M. C. (Mearne, Charles?), Impensis Authoris, 1678.
 -----Editio secunda, 16°, Londini, Typis M. W. (Miller, William?) Impensis Authoris, 1683.